

پرتو شکر و رنگ، نشر و ارتباطات
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

موسیقیے پر ضرب آہنگ فقہ و قانون

منصورہ فصیح رامندی

بتھوون
مرکز موسیقی بتھوون شیراز

سرشناسه	:	فصیح رامندی، منصوره، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	:	موسیقی بر ضرب آهنگ فقه و قانون/ منصوره فصیح رامندی.
مشخصات نشر	:	تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۱۸۵ ص: ۵/۱۴×۵/۱۱: سم.
شابک	:	۹-۱۳۶-۴۵۲-۶۰۰-۹۷۸:
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
موضوع	:	موسیقی (فقه) Music (Islamic law)
موضوع	:	موسیقی - فتاواها *Fatwas - Music
موضوع	:	اسلام و موسیقی Islam - Religious aspects - Music
شناسه افزوده	:	پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
رده بندی کنگره:	:	۱۳۹۷ م۸۵۵۵/۶/۱۹۴/۶ BP
رده بندی دیویی	:	۲۹۷/۳۷۴
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۲۱۲۴۸۱

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
عنوان: موسیقی بر ضرب آهنگ فقه و قانون
نویسنده: منصوره فصیح رامندی
ویراستار: محبوبه یوسفی مقدم
صفحه‌آرا: حسین آذری
نوبت چاپ: دوم - زمستان ۱۳۹۷
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۱۳۰۰۰۰ ریال
شابک: ۹-۱۳۶-۴۵۲-۶۰۰-۹۷۸

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.
در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

فهرست مطالب

مقدمه ۱

فصل اول: مبانی نظری هنر موسیقی

مقدمه	۷
مفهوم موسیقی	۷
موسیقی در تمدن‌های اولیه	۱۱
پیشینه موسیقی در اسلام	۱۳
عرفان و موسیقی	۱۵
تاریخچه موسیقی و وضعیت آن در ایران	۱۸
اجزای یک اثر موسیقی	۲۵
سبک‌های موسیقی	۲۷
تعامل موسیقی و هویت	۳۴
نتیجه‌گیری	۳۷

فصل دوم: حاکمیت فقه در تعیین حکم شرعی موسیقی

مقدمه	۴۱
تعریف غنا در لغت	۴۲
تعریف فقهی موسیقی	۴۶
حکم فقهی موسیقی	۵۸
حرمت ذاتی غنا و موسیقی	۵۹

۶۱.....	ادله حرمت ذاتی غنا.....
۶۹.....	حرمت عارضی غنا و موسیقی.....
۷۴.....	ادله قائلین به حرمت عارضی غنا.....
۷۶.....	موسیقی و استحباب.....
۷۶.....	کراهت موسیقی.....
۷۷.....	تمایز فقهی بین غنا و موسیقی.....
۷۹.....	حکم مترتب بر حرکات متناسب با غنا (رقص).....
۸۴.....	نتیجه‌گیری.....

فصل سوم: حدود حاکمیت قانون بر حوزه موسیقی

۸۹.....	مقدمه.....
۹۱.....	تحدید مفهومی قانون.....
۹۵.....	آئین‌نامه و شرایط صحت آن.....
۹۹.....	اهداف و منشأ قانون و قانون‌گذاری.....
۱۰۳.....	قوانین و مقررات موجود در زمینه موسیقی.....
	الف. آئین‌نامه نظارت بر اجرای برنامه‌های صحنه‌ای موسیقی و نحوه صدور مجوز اجرا و تبلیغات.....
۱۰۴.....	ب: فرهنگستان هنر.....
۱۲۷.....	دفتر موسیقی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.....
۱۲۸.....	مرکز موسیقی و سرود سازمان صدا و سیما.....
۱۳۰.....	تأثیر و نفوذ مقررات موجود در اجرای کنسرت‌های موسیقی.....
۱۳۱.....	حقوق مالکیت فکری در موسیقی.....
۱۳۴.....	مؤلفان و ذی‌نفعان آثار موسیقی.....
۱۳۵.....	دارندگان حق مؤلف «کپی‌رایت».....
۱۳۵.....	شاعر و ترانه‌سرا.....
۱۳۷.....	اجراکنندگان آثار موسیقی.....
۱۳۹.....	آوازخوانان.....
۱۳۹.....	نوازندگان.....
۱۴۰.....	تولیدکننده فونوگرام «آوانگارها».....
۱۴۲.....	سازمان‌های پخش «رادیو تلویزیون، ماهواره، ارتباطات الکترونیکی».....
۱۴۳.....	ماهیت حقوق مؤلفان موسیقی.....
۱۴۴.....	حقوق مادی پدیدآورندگان اثر موسیقی اعم از آهنگساز و ترانه‌سرا.....
۱۴۵.....	حقوق معنوی پدیدآورندگان آثار موسیقی.....
۱۴۸.....	

۱۴۲.....	ضمانت کیفری و مدنی حقوق مؤلفان موسیقی
۱۵۳.....	ضمانت اجراهای کیفری نقض حق مؤلف در آثار موسیقی
۱۵۴... ۱۳۴۸	قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب
۱۵۴.....	قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
۱۶۰.....	ضمانت اجراهای مدنی نقض حقوق پدیدآورنده اثر موسیقی
۱۶۲.....	نتیجه گیری
۱۶۷.....	فهرست منابع

مقدمه

موسیقی پدیده‌ای است که در تاریخ زندگی بشر نقش انکارناپذیری دارد، به نوعی که در تمامی ادوار تاریخی و براساس تمایل فطری انسان، این هنر در میان جوامع گوناگون به اشکال مختلف رواج داشته است. موسیقی برخلاف آنچه معمولاً تصور می‌شود منحصر به سرگرمی و شادی افراد نیست، بلکه مجموعه‌ی وسیعی از معانی را در برمی‌گیرد که می‌تواند انعکاس‌دهنده‌ی وضعیت زندگی یک جامعه یا یک گروه باشد. در واقع لایه‌های گسترده‌ای از معانی و مفاهیم پنهانی، در موسیقی وجود دارد که می‌تواند نشان‌دهنده سبک‌های مختلف زندگی باشد.

به قول آلن لمکس سبک ترانه‌های محبوب هر فرهنگ، بارتاب‌دهنده و تقویت‌کننده‌ی آن نوع رفتاری است که در تلاش‌های عمده‌ی آن فرهنگ برای بقا و در نهاد اجتماعی مرکزی و کنترل‌کننده‌ی آن نقش اساسی دارد (Lomax, 1968: 24). بنابراین می‌توان به این مهم قائل بود که با توجه به اینکه موسیقی عنصری اساسی از نظام فرهنگ به شمار می‌رود تا حد زیادی می‌تواند تعیین‌کننده‌ی برخی جهت‌گیری‌های کلی فرهنگ و

تغییرات فرهنگی رخ داده باشد.

بی‌شک هنر موسیقی به عنوان شاخه‌ای از هنرهای دیرین در بستر زمان دچار تغییر و دگرگونی‌های مهمی بوده است، و در هر برهه‌ای از تاریخ، به تبعیت از شرایط موجود، مورد واکاوی صاحب‌نظران و اندیشمندان بوده است که با توجه به ساختار دینی جامعه ایران و تأسی نظام حقوقی ایران از فقه در قانونگذاری به استناد اصل چهارم قانون اساسی، نمی‌توان نسبت به دیدگاه فقهای امامیه در این خصوص بی‌توجه بود. اهمیت این موضوع از آنجاست که رویکرد فقهی غالب در خصوص موسیقی به ویژه در میان فقهای متقدم به دلیل شرایط زمانی، به مذموم بودن و حرمت آن ذیل موضوع غنا اختصاص یافته بود. در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی به استناد بند اول از اصل سوم قانون اساسی شاهد تغییر در رویکرد این هنر هستیم و امروزه موسیقی از نقش کلان در راهبردهای سیاست فرهنگی برخوردار است، به نوعی که با توجه به کارکردهای آن مورد ارزشیابی قرار می‌گیرد و بر اساس این ارزش‌گذاری است که می‌توان از هنر مذکور در راستای اعتلای فرهنگی جامعه بهره جست. علی‌رغم این تغییر در رویکرد موسیقی، جایگاه این هنر در فقه همچنان مغفول مانده است به نوعی که در وجه غالب آرای فقهی در این موضوع، همچنان با تأکید بر خصوصیت غنا، شاهد تکرار دیدگاه‌های امتناعی متقدمین هستیم در حالی که شرایط زمان و مکان و عرف به عنوان ارکان اصلی استنباط احکام فقهی و مصلحت اجتماعی ضرورت تغییر در این رویکرد را ایجاد نموده است، به ویژه که موسیقی نیز همچون بسیاری از احکام متصف به عناوین ذاتی نبوده و دایره مدار مصالح و مفاسد موجود در متعلق آن است.

از جنبه‌ی حقوقی نیز هنر موسیقی در طی سال‌های سپری

مقدمه | ۳

شده از بی‌مهری زیادی در حوزه‌ی تقنین رنج برده است، به این معنا که مقررات مدون و مصوب در این حوزه از جامعیت لازم و کافی برخوردار نبوده و تمامی بار مسئولیت این حوزه معطوف به مقررات دولتی شده است بر اساس مبانی مطرح در کلیات حقوق، مقررات دولتی شأن قانون را ندارند، زیرا آئین‌نامه ناشی از قوه‌ی مجریه است ولی قانون ناشی از قوه‌ی مقننه؛ اولی عملی اداری، و دومی عمل تقنینی محسوب می‌گردد؛ به همین جهت قانون می‌تواند آئین‌نامه را لغو کرده و یا تغییر دهد ولی آئین‌نامه از این قدرت برخوردار نیست. بنابراین و فارغ از هرگونه پیش‌داوری در خصوص میزان کارآمدی این سازوکار، برقراری یک نظام حقوقی منسجم و شفاف و در عین حال در دسترس همگان علی‌الخصوص جامعه موسیقایی کشور ضروری به نظر می‌رسد. امری بدیهی که متأسفانه فاقد آن هستیم. چنانچه ارائه‌ی یک اثر موسیقایی به صورت آلبوم یا کنسرت در ایران نیازمند اخذ مجوزهایی از نهادهای ذیربط است. نهادهایی با محوریت اداره نظارت و ارزشیابی دفتر موسیقی معاونت امور هنری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و نظارتی همه‌جانبه شامل تصویب شعر و ترانه، تصویب موسیقی و تطبیق کار مصوب با اثر ارائه شده. نمی‌توان از نظر دور داشت که ابتدای ساختار حقوقی موسیقی بر این دسته از مقررات دولتی در صورت بروز تعارض با سطوحی از قانون، نه تنها کافی نبوده که منجر به بروز ناهنجارهایی حقوقی در زمینه‌ی این فعالیت‌ها نیز خواهد بود. بنابراین می‌توان ادعا داشت که فقدان ساختار فقهی و حقوقی موثق بنا به ضرورت‌های اجتماعی، فرهنگی و حقوقی از مسائل اساسی در این حوزه خواهد بود.

در تدوین این کتاب سه هدف در نظر گرفته شده است:

۱. گردآوری آراء فقهی موجود در خصوص موسیقی و ادله‌ی مطرح شده در احکام امتناعی ۲. تفکیک قانون از مقررات دولتی و تبیین شرایط مقررات دولتی در بخش نظری پژوهش، ۳. تنقیح مجموعه‌ای پراکنده از مقررات در حوزه موسیقی، شامل قوانین و آئین‌نامه‌های مصوب در قوانین وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ۴. واکاوی تضمینات نقض حقوق پدیدآورندگان آثار موسیقی که در قوانین حمایتی از موسیقی مورد توجه بوده و می‌توان از آن به عنوان تنها و مهم‌ترین ساختار نظام‌مند حقوقی در این هنر یاد کرد، بنابراین، این کتاب به دنبال واکاوی ساختار حقوقی موسیقی است و محور اصلی بحث مذاقه در نظام حقوقی هنر موسیقی در ایران مبتنی بر تنقیح مجموعه‌ای پراکنده از مقررات در حوزه موسیقی، شامل قوانین، تصویب‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و رویه اداری خواهد بود. نمی‌توان از چارچوب نظری خاصی برای بررسی این موضوع سخن به میان آورد. بنابراین به جای استفاده از چارچوب نظری از چارچوب مفهومی و روشی برای پی بردن به ساختار و نظامات حقوقی موسیقی در دو حوزه آئین‌نامه و مقررات دولتی استفاده خواهد شد. در چارچوب مفهومی به بررسی دقیق مفاهیم به کار رفته در پژوهش از قبیل مؤلفه‌هایی چون موسیقی، غنا و تفاوت آن دو از هم پرداخته خواهد شد. در چارچوب روشی نیز به بررسی دقیق روش تحقیق مقایسه‌ای پرداخته خواهد شد. بنابراین ابعاد این پژوهش به تبیین و تدقیق ساختار حقوقی موسیقی بر اساس قابلیت‌ها و خلأهای موجود آئین‌نامه‌ها و مقررات دولتی در این حوزه اختصاص خواهد داشت. نباید از نظر دور داشت که مباحث حقوق موسیقی تلفیقی است از دو شاخه‌ی حقوق خصوصی و حقوق عمومی، بنابراین روش تحقیق در این پژوهش توصیفی

مقدمه | ۵

- تحلیلی از طریق گردآوری، بررسی و تحلیل محتوای اسناد، و مقررات در شاخه‌ی حقوقی بحث و متون، کتب، مقالات و به طور کلی تالیفات موجود در زمینه‌ی مطالعات فقهی است.

Research Institute
of Culture, Art
and Communication

Music from the Perspective of Jurisprudence and Law

Mansoureh Fasih Ramandi

موسیقی همواره از جمله موضوعات مبهم فقهی بوده است. با توجه به تغییر در رویکرد موسیقی و ذائقه هنری جامعه از سویی و تأثیر عنصر زمان، مکان و عرف در صدور احکام فقهی آیا همچنان می‌توان بر دیدگاه‌های امتناعی مبنی بر حرمت موسیقی قائل بود؟ از جنبه حقوقی نیز هنر موسیقی در طی سال‌های سپری شده از بی‌مهری زیادی در حوزه تقنین رنج برده و مقررات مدون و مصوب در این حوزه منحصر در مقررات دولتی بوده است و از جامعیت لازم و کافی برخوردار نیست.

مرکز موسیقی بتهوون شیراز

موسیقی بر ضرب آهنگ فقه و

قانون

انتشارات بارت
۱۳۰,۰۰۰ ریال
۶۶۴۰۵۶۲۷

صندوق: ۴۲۷۴-۱۴۱۵۵

تلفن: ۴-۸۸۹۰۲۲۱۳ شمایل: ۸۸۸۹۳۰۷۶

www.ricac.ac.ir